

БЕЛАРУСКАЯ АРФАГРАФІЯ: ІНТЭРАКТЫЎНЫ ПРАКТЫКУМ

ПРАВАПІС ГАЛОСНЫХ *Е, Ё, Я*

У артыкуле змяшчаюцца метадычныя рэкамендацыі па выкарыстанні інтэрактыўнай дошкі пры навучанні беларускай арфаграфіі. Апісваецца змест інтэрактыўнага модуля “Правапіс галосных *е, ё, я*”, раскрываюцца дыдактычныя задачы, вырашэнню якіх падпарадкаваны інтэрактыўныя практыкаванні; прыводзіцца інструкцыя для карыстальнікаў.

Ключавыя словы: *інтэрактыўная дошка, беларуская арфаграфія, інтэрактыўны модуль.*

The article contains guidelines on the use of interactive whiteboards in the study of Belarusian spelling. It describes the content of the interactive module “Spelling of vowels *e, ё, я*” disclosed didactic tasks which are subject to interactive exercises; provides instructions for users.

Выкарыстанне інтэрактыўнай дошкі як эфектыўнага сродку навучання тлумачыцца яе адметнымі дыдактычнымі магчымасцямі і багатым арсеналам функцый, у ліку якіх – мультымедыя (перадача тэкставай, графічнай інфармацыі, узнаўленне відэа- і аўдыяфайлаў), сэнсарны экран, паліграфічныя прыёмы работы з моўным матэрыялам (вылучэнне колерам, курсівам, падкрэсліванне) і інш.*.

Увазе настаўнікаў беларускай мовы прапануецца інтэрактыўны модуль “Правапіс галосных *е, ё, я*”** вучэбна-метадычнага дапаможніка “Беларуская арфаграфія: інтэрактыўны практыкум” (праграма Smart Notebook). Модуль можа быць выкарыстаны на вучэбных занятках у V класе (раздзел “Фанетыка і арфаэпія. Графіка і арфаграфія”), VI – IX класах (развіццё і ўдасканаленне арфаграфічнай пісьменнасці пры вывучэнні марфалогіі і сінтаксісу), а таксама на факультатывных занятках.

Пры рабоце з інтэрактыўным модулем “Правапіс галосных *е, ё, я*” выкарыстоўваюцца наступныя інструменты праграмы Smart Notebook:

 – *пяро* (маляванне аб’ектаў на бягучай старонцы);

 – *гумка* (сціранне аб’ектаў на бягучай старонцы);

 – *выбар* (выдзяленне аб’ектаў на бягучай старонцы);

 – *поўнаэкранны рэжым* (паказ бягучай старонкі ў поўнаэкранным рэжыме).

У поўнаэкранным рэжыме да неабходных каманд можна звяртацца з дапамогай панэлі інструментаў “Поўнаэкранны рэжым”, якая дазваляе пераходзіць да папярэдняга і наступнага слайдаў, выкарыстоўваць інструменты “Пяро”, “Гумка” і інш.:

* Гусакова, Е. М. Электронная интерактивная доска : программное обеспечение и технические характеристики, влияющие на эффективность обучения / Е. М. Гусакова // Интеграция образования. – 2013. – № 1. – С. 90.

** Інтэрактыўны модуль змешчаны на сайце часопіса ў раздзеле “Электронныя матэрыялы”.

Для навігацыі па модулі і работы з ім выкарыстоўваюцца наступныя ўмоўныя абазначэнні:

 – раздзел “Арфаграфічны трэнажор”;

 – раздзел “Паляванне на памылку”;

 – раздзел “Паэтычная старонка”;

 – раздзел “Тэст для самаправеркі”;

 – раздзел “Папераджальны зрокавы дыктант”;

 – раздзел “Тлумачальны зрокавы дыктант”;

 – сімвал, пры націсканні на які адбываецца пераход да тытульнага слайда;

 – сімвал, націсканне на які дазваляе звярнуцца да тэксту арфаграфічнага правіла;

 – схема арфаграфічнага правіла;

 – бланкет для выканання задання;

 – рубрыка “Біяграфія слова”;

 – рубрыка “Тавары і пішы правільна”;

 – рубрыка “Правільнасць маўлення”;

 – рубрыка “Назвы на карце Беларусі”.

Для дэманстрацыі інтэрактыўнага модуля на вучэбных занятках трэба перайсці ў поўнаэкранны рэжым работы ().

Слайд 1 (тытульны). *Дыдактычная задача* – актуалізаваць веды вучняў аб правапісе галосных *е, ё, я*.

Клікнуўшы левай клавійшай мышы па галоснай літары (*е, ё ці я*), можна перайсці да тэксту правіла (слайды 20, 21). Тытульны слайд дазваляе таксама перайсці па гіперспасылцы да любога з раздзелаў інтэрактыўнага практыкуму (“Арфаграфічны трэнажор”, “Паляванне на памылку”, “Паэтычная старонка”, “Тэст для самаправеркі”, “Папераджальны зрокавы дыктант”, “Тлумачальны зрокавы дыктант”).

Слайд 2 (раздзел “Арфаграфічны трэнажор” – слайды 2 – 12). *Дыдактычная задача* – устанавіць адпаведнасць паміж пунктамі правіла правапісу галосных *е, ё, я* і прыкладамі напісанняў.

Вучні перацягваюць словы-ілюстрацыі з правай часткі слайда да адпаведных пунктаў правіла, размяшчаючы прыклады злева ад верты-

кальнай рысы. Пасля выконваецца праверка: сумясціўшы малюнкi зорачак, можна ўбачыць правільныя адказы.

Слайд 3. *Дыдактычная задача* – абгрунтаваць правапіс галосных *e, ё, я* ў словах тэксту.

Вучні вусна каментуюць правапіс вылучаных літар. Для праверкі правільнасці вызначэння тыпу і стылю тэксту трэба націснуць на адзін з прапанаваных варыянтаў. Пры гэтым няправільныя адказы знікаюць, а правільныя адказы (стыль – *мастацкі*, тып – *апiсанне*) змяняюць колер на чырвоны, з’яўляецца малюнак шпакоўні і шпака (у адпаведнасці са зместам тэксту).

Слайд 4. *Дыдактычная задача* – размеркаваць словы па групам у адпаведнасці з правапісам.

Вучні вызначаюць, якія літары прапушчаны ў словах, і перацягваюць словы ў прапанаваную табліцу. Для праверкі правільнасці выканання задання трэба апусціць верхнюю зорачку ўніз – з’явіцца “фіранка”, якая дазволіць убачыць прапушчаныя літары. Слайд змяшчае рубрыку “Біяграфія слова”, якая знаёміць вучняў з паходжаннем слова *вераішчака*. Для азнаямлення з этымалагічнай даведкай трэба перацягнуць сімвал да левага краю слайда.

Слайд 5. *Дыдактычная задача* – уставіць у словы прапушчаныя літары *e* ці *я*.

Побач з кожным словам пры дапамозе інструмента “Пяро” () вучні запісваюць літару, якая ў ім прапушчана (*e* / *я*). Для праверкі трэба націснуць на слова, пасля чаго з’явіцца правільны адказ. Слайд змяшчае рубрыку “Правільнасць маўлення”: перацягнуўшы сімвал да левага краю слайда, вучні могуць пазнаёміцца з семантыкай і правапісам слоў-паронімаў *сядзіба, сяліба*.

Слайды 6, 7. *Дыдактычная задача* – уставіць у сказы прапушчаныя літары.

Вучні перацягваюць літары *e, я* з верхняй часткі слайда і размяшчаюць іх над словамі з прапушчанымі літарамі. Для праверкі трэба націснуць на слова з прапушчанай літарай, пасля чаго з’явіцца правільны адказ.

На *слайдзе 7* пад рубрыкай “Назвы на карце Беларусі” прыводзіцца лінгвакультуразнаўчая інфармацыя: паведамляецца пра паходжанне ўласных назваў *Прыпяць, Бесядзь*. Работа са сказамі, змешчанымі на *слайдзе 6*, праводзіцца пад кіраўніцтвам настаўніка; *слайд 7* разлічаны на самастойную работу вучняў з наступнай калектыўнай праверкай.

Слайды 8, 9. *Дыдактычная задача* – да прапанаваных слоў падабраць аднакаранёвыя словы або формы слоў, каб адбывалася чаргаванне галосных гукаў.

Побач з прапанаванымі словамі з дапамогай інструмента “Пяро” вучні запісваюць словы з

літарай *я* ў першым складзе перад націскам. Для праверкі трэба клікнуць па аб’екце – літары *я*, размешчанай справа на слайдзе, – з’явіцца магчымыя варыянты аднакаранёвых слоў або форм слоў. Работа са словамі, змешчанымі на *слайдзе 8*, праводзіцца пад кіраўніцтвам настаўніка; *слайд 9* разлічаны на самастойную работу вучняў з наступнай калектыўнай праверкай.

Слайд 10. *Дыдактычная задача* – знайсці ў тэксце словы, напісанне якіх адпавядае правілу “Правапіс галосных *e, ё, я*” (практыкаванне накіравана на развіццё арфаграфічнай пільнасці).

Выкарыстоўваючы інструмент “Пяро”, вучні падкрэсліваюць арфаграмы ў словах тэксту. Для праверкі правільнасці выканання дадатковага задання (знайсці ў тэксце слова, што мае значэнне ‘майстар, які вырабляе шкуры пушных жывёл на футра’) трэба націснуць на слова (*з кушняром* – яно зменіць колер на зялёны).

Слайд 11. *Дыдактычная задача* – падабраць беларускія адпаведнікі да словазлучэнняў рускай мовы.

Вучні запісваюць словазлучэнні па-беларуску справа ад словазлучэнняў на рускай мове. Для праверкі трэба клікнуць па словазлучэнні – з’явіцца яго беларускі адпаведнік.

Слайд 12. *Дыдактычная задача* – прачытаць фразеалагізмы згодна з нормамі літаратурнага вымаўлення.

Перад выкананнем задання варта пазнаёміцца з інфармацыяй, прыведзенай у рубрыцы “Гавары і пішы правільна” (увага вучняў акцэнтуюцца на нарматыўным вымаўленні часціцы *не* і прыназоўніка *без*). Для гэтага трэба перацягнуць сімвал да левага краю слайда. Пасля вучні чытаюць фразеалагізмы ў адпаведнасці з арфаэпічнымі нормамі. Для праверкі правільнасці вымаўлення трэба клікнуць па фразеалагізме – прагучыць аўдыяфайл. Вызначыўшы, якія з фразеалагізмаў адпавядаюць указаным значэнням, вучні могуць выканаць праверку: пры націсканні на лічбы (1, 2, 3), пад якімі прыводзіцца тлумачэнні сэнсу фразем, з’яўляюцца стрэлкі, што ўказваюць на правільныя адказы.

Слайд 13 (раздзел “Паляванне на памылку”). *Дыдактычная задача* – знайсці словы, у якіх парушана арфаграфічная норма.

Вучні знаходзяць у кожным радку слова, у якім дапушчана арфаграфічная памылка, і “пяром” запісваюць яго ў бланк у адпаведнасці з арфаграфічнай нормай. Для праверкі выкарыстоўваецца “лупа”, якая пры наведзенні на словы дазваляе убачыць арфаграфічныя памылкі.

Слайд 14 (раздзел “Паэтычная старонка”). *Дыдактычная задача* – на аснове паэтычнага тэксту рашыць арфаграфічныя задачы (выпісаць з верша двухскладовыя словы з націскам

на другім складзе і літарай я ў першым складзе перад націскам).

Для праверкі правільнасці выканання задання трэба клікнуць па словах, што адпавядаюць прапанаванай схеме (*зляцець, зямлю* і інш.), – яны змяняць колер на чырвоны.

Слайд 15 (раздзел “Тэст для самаправеркі”). *Дыдактычная задача* – выканаць тэставыя заданні. Для праверкі патрэбна клікнуць па нумары задання (А 1, А 2 і г. д.) – на экране з’явіцца правільныя адказы.

Слайды 16, 17 (раздзел “Папераджальны зрокавы дыктант”). *Дыдактычная задача* – напісаць папераджальны зрокавы дыктант.

Вучні знаходзяць у тэксце словы, напісанне якіх адпавядае правілу “Правапіс галосных е, ё, я”, тлумачаць іх правапіс. Пасля трэба клікнуць па тэксце, каб на экране з’явіўся тэкст для спісвання (з прапушчанымі літарамі). Націснуўшы на кнопку “Праверка” (🔍), вучні могуць правесці правільнасць выканання задання.

Слайды 18, 19 (раздзел “Тлумачальны зрокавы дыктант”). *Дыдактычная задача* – напісаць тлумачальны зрокавы дыктант.

Вучні спісваюць тэкст, рашаючы арфаграфічныя задачы. Націснуўшы на кнопку “Праверка” (🔍), можна правесці правільнасць выканання задання.

Слайды 20, 21 (тэарэтычны матэрыял). *Дыдактычная задача* – узнавіць веды вучняў аб правапісе галосных е, ё, я.

Слайды змяшчаюць тэкст арфаграфічнага правіла, а таксама дазваляюць перайсці да схемы правіла (📄) і да любой са старонак інтэрактыўнага модуля.

Слайд 22 (схема правіла). *Дыдактычная задача* – перадаць правіла правапісу галосных е, ё, я ў схематычным выглядзе.

Клікнуўшы па літарам **е, ё, я** (загаловак слайда), можна перайсці да тэксту правіла (слайды 20, 21).

Пасля завяршэння работы з інтэрактыўным модулем пры закрыцці акна Smart Notebook не трэба захоўваць змены, каб не змяніць змест старонак модуля (у адваротным выпадку ў файле захаваюцца праўкі, унесеныя карыстальнікам).

Выкарыстоўваць прапанаваны інтэрактыўны модуль можна і пры адсутнасці ў класе інтэрактыўнай дошкі. У гэтым выпадку выконваць заданні (ствараць, рэдагаваць аб’екты на старонцы, маніпуляваць імі) трэба з дапамогай курсора мышы.

Наталля БЫСТРАКОВА,
Вольга ЗЕЛЯНКО,
Ірына ТУРЧАНКА.